

REDACTIE :

E. HEIMANS, J. JASPERS JR. EN JAC. P. THIJSSSE.

Adres van de Redactie:

E. HEIMANS, ROZENGRACHT 63, AMSTERDAM.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 3.60.

De vogelwereld om en bij de Rijn.

Een Reisherinnering.

W e hebben in de afgelopen zomer gedurende de schoolvacantie mijner kinderen een uitstapje gemaakt langs de Rijn. Na, zooals het ieder rechtgeaard Hollandsch reiziger betaamt, eerst de merkwaardigheden van Keulen te hebben bezocht, zijn we hooger op gegaan tot Assmannshausen, het doel van onze reis. Dit kleine, schuin tegenover Bingen gelegen stadje aan de rechteroever van de groote stroom, is een badplaats. Het is een stil, weinig bezocht oord, dat alleen levendigheid ontleent aan de nabijheid van het prachtig gedenkteken van Duitschland's roem in 1870, de Germania in het Niederwald, 't welk door duizenden belangstellenden wordt bezocht, en aan de rivier, welker wateren steeds op- en afgevaren worden door tallooze schepen van allerlei aard, van de prachtigste salonstoomer af tot de kleinste roeiboot toe.

Moest Assmannshausen het alleen hebben van de badgasten, dan zou het er treurig uitzien, want deze zijn weinig in aantal en brengen niet veel vroolijkheid aan. Een vrij slecht hôtél, prijkend met de te veel belovende naam van Kurhaus, een tuin waarin nu en dan een ellendig muziekkorps, de Kurkapelle! een vreeselijk lawaai maakt, een bron, waaruit een flauw, lauw water geput wordt tot

heil van vele geschokte gezondheden, ziedaar alles, wat Assmannshausen de kranke badgast biedt. 't Is niet veel, maar dit alles is dan ook maar de keerzijde van de medaille.

Wanneer wij onze optimistische bril eens opzetten en de andere zijde bekijken, dan zien we al ras wat beters; dan ontwaren we, dat we in het druivenland zijn, waar heerlijke wijn voor weinig geld te krijgen is; dan bemerken we, dat de levendige beweging op de rivier ons oog uren lang zonder eenige verveling boeien kan, en voornamelijk, dat we ons bevinden te midden van eene natuur die zoo mooi is, dat zij ons de rampen van een slecht hôtél, valsche muziek en lauw water alras doet vergeten.

Aan onze oever verheffen zich steil boven elkan- der langs de bergwand de kleine aangelegde terrassen, waarop de wijnstok groeit; aan de overzijde van de Rijn is de helling met bosschen bedekt en staat op een loodrechte, kale rots het prachtig kasteel Rheinstein, 't welk het doel is van menig uitstapje. Wij Hollanders, die gewend zijn aan onze vlakke landen, krijgen al spoedig lust, die berggevaarten te beklimmen, al was het maar uit zucht tot afwisseling, maar bij diegene onder ons, die van

de natuur houden, heeft die lust een heel wat ernstiger grond. Wij willen zien of we hier natuurvoortbrengselen kunnen opsporen, die in het lieve vaderland niet of slechts spaarzaam te vinden zijn.

Voor het maken van onderzoekingswandelingen leent de omgeving Assmannshausen zich uitstekend; men vindt er van alles: bergen, bosschen, velden, water, wier bewoners te bespieden ons doel is. Onze uitrusting kan eenvoudig genoeg zijn, een dunne kleeding, een paar stevige schoenen, een stok met ijzeren punt, een kijker en een goede dosis volharding is al wat noodig is. Laten we ons aldus toegerust, in een motorbootje over de Rijn zetten, dan brengt eene wandeling van een goed kwartier langs de zonnige chaussée (van straatwegen kan men hier niet spreken, omdat de wegen niet zooals bij ons met klinkers bestraat zijn) ons aan de ingang van het Morgenbachthal, d. i. het dal waar door de Morgenbach, een schilderachtig beekje, naar de Rijnstroom vloeit. Er is nu weinig water in, maar dit weinigje klatert en plast allervroolijkst en frisch over de ruwe steenen en keien, waaruit de bedding bestaat, of vliet snel onder de overhangende boomen en struiken door. Hier en daar op een diepere plaats, blijft het kristalheldere water staan en vormt een poel, waarin wij kleine forellen bliksemsnel zien heen en weer schieten, totdat zij zich onder een steen, in een donker watergrotje aan ons oog onttrekken. Miniatuur watervallen bruisen en glinsteren en lokken ons uit om even in de beek te stappen en onze dorst, want het is warm, te lesschen met het heerlijk frissche bergwater. Gerust kunt ge dit doen, het is geen Haagsche gracht! en het smaakt heel wat beter dan het lauwe water uit de bron te Assmannshausen.

De eerste maal, dat ik een wandeling bergopwaarts langs deze schilderachtige beek heb gemaakt, besloot ik al dadelijk, eens te probeeren er een paar schetsjes van te maken. Dat is voor mij geen gemakkelijke taak, omdat ik niet gewend ben buiten te teekenen, maar ik dacht: wie niet waagt, wint niet, en zoo is dan nevensstaand schetsje ontstaan dat de geachte redactie wel heeft willen plaatsen, en dat ik geef voor wat het is.

De eerste maal, dat we daar zaten op de hooge oever van de beek in de schaduw van een notenboom, ik schetsend en de kinderen nu en dan langs de steenblokken afdalend, om in het heldere water te plassen, heb ik het geluk gehad, een vogel te zien, die ik bij ons te lande nog nimmer levend heb waargenomen. Toevallig van mijn teekenwerk opkijkend, zag ik een niet groote vogel pijlsnel recht op mij aankomen, en 't was niet moeilijk aan zijn witte onderzijde en verder donker gevederte terstond de waterspreeuw (*Cinclus cinclus* [L.]) te herkennen.

Hij vloog als een schaduw langs mij heen en was, de bocht van de beek volgend, in een ommezien verdwenen. De wijze van vliegen deed mij veel aan de vlucht van onze ijsvogel denken.

Een waterspreeuw bij zijn woonplaats te zien, dat was nu eens wat bijzonders! En later op de middag, toen we naar huis gingen, zag ik er weer een, zittend op een steenblok, wippend met de staart als een groote winterkoning. Dit exemplaar heb ik gedurende enkele oogenblikken in rust kunnen waarnemen, maar toch niet van zoo nabij, als ik wel gewenscht had. Ik heb ondervonden dat de waterspreeuw een zeer onrustige vogel is, die zich niet gemakkelijk laat bespieden. Een ander maal, dat ik langs de Morgenbach wandelde, heb ik weer twee van die vogels gezien, mogelijk wel dezelfde van de vorige keer.

In Nederland behoort de waterspreeuw tot de zeer zeldzame verschijningen, althans in de westelijke provinciën, en dit is zeer natuurlijk, omdat daar stroomende beken weinig of niet voorhanden zijn. Ik weet van een geval, dat een exemplaar is geschoten bij een bleekersloot onder Heemstede bij Haarlem (collectie van Wickevoort Crommelin) en ook, dat indertijd een voorwerp bij Lisse in aangetroffen. Ik vind een hollandsche sloot vol bloeiend pijlkruid en trotsche zwanenbloemen, of wel wit en geel van *nymphaea* en *nuphar*, prachtig, maar ik kan me begrijpen, dat die niet de levensvoorwaarden bevat, die de rotsenbewonende waterspreeuw verlangt. Hoe het nu met de zaak in onze oostelijke provinciën geschapen staat, weet ik niet. Misschien weet een der lezers uit die streken daaromtrent wat mede te deelen.

De Morgenbach bereidde mij nog meer aangename verrassingen. Behalve de waterspreeuw woont daar ook de groote gele kwikstaart (*Motacilla melanope* Pall.), de „Gebirgsbachstelze” der Duitschers, die alleraardigst vlug en sierlijk over steenen en rotsblokken weet te loopen bij zijn jacht op insecten, en ook volstrekt niet schuwt, als 't noodig is, zijn voetjes eens nat te maken in 't frissche water. Die ik zag, waren jonge vogels, welke hoogst waarschijnlijk daar ter plaatse waren uitgebroed.

De groote gele kwikstaart komt in de hollandsche kustprovinciën, ofschoon in kleine getale, toch wel voor. Ik heb hem indertijd in het vroege voorjaar soms gezien aan een sloot achter de Dierentuin te 's Gravenhage, die thans jammer genoeg niet meer bestaat (de sloot namelijk), en waarop een rechte, leelijke straat met slechte huizen gebouwd is. Ik heb ongelukkigerwijze de fatale smaak, om meer van weilanden en slooten en kwikstaarten dan van straten te houden!

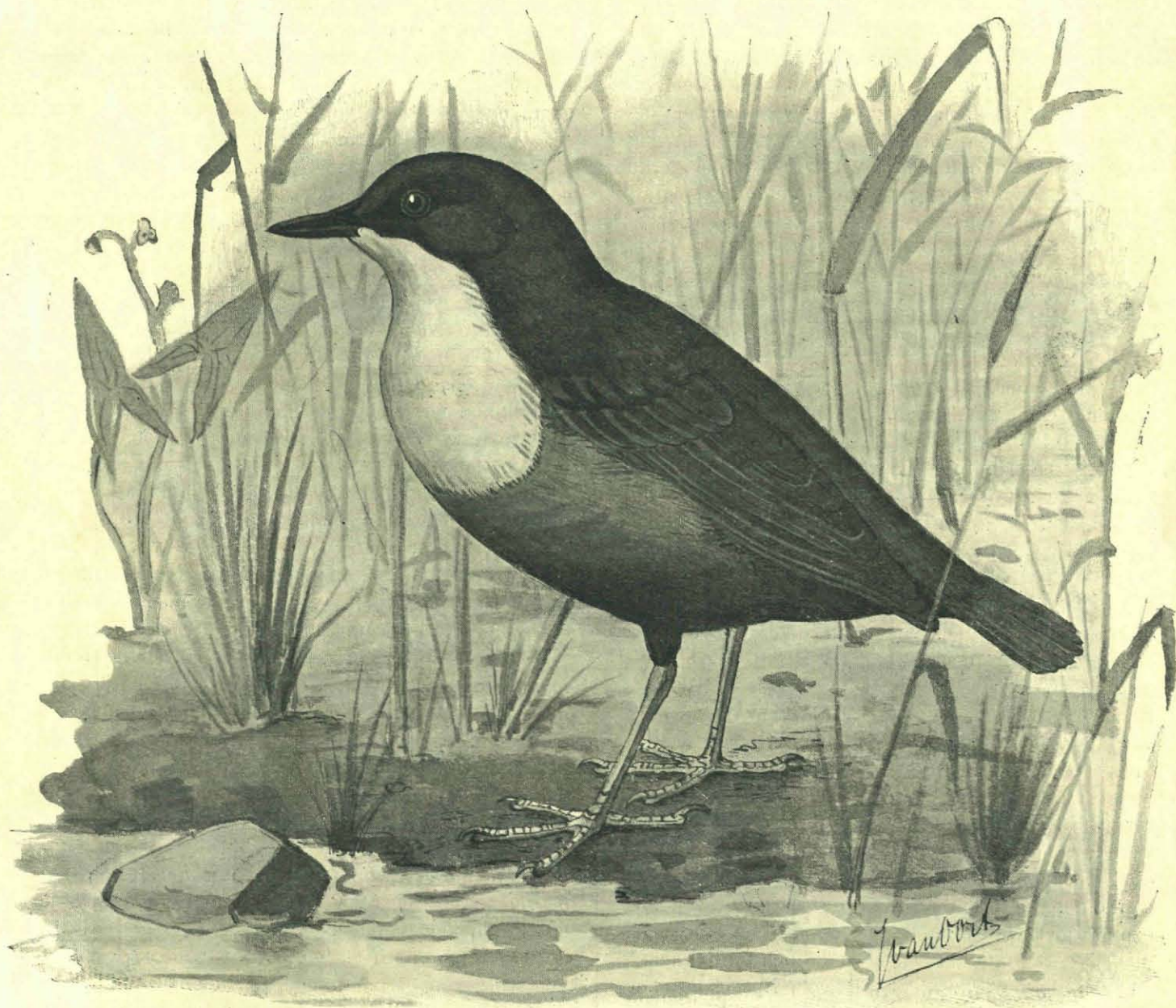
Op het terrein zelf van de Dierentuin is hij vroeger herhaaldelijk gevangen en ik heb destijds vandaar

drie exemplaren gekregen, die thans nog een mooi plaatsje in mijn collectie innemen.

Een derde mooie vondst deed ik op een ochtend toen we, op een brugleuning gezeten, bezig waren, een schets te maken van een oud, half vervallen kasteel, de „Falkenburg” genaamd, 't welk zijn naam met eere draagt, want ik zag vlak in de

onder een paar afhangende boomen. Het was de gestreepte grasmusch (*Sylvia nisoria* [Bechst.]) die men bij ons te lande ook al niet licht zal ontmoeten. Zoover bekend zijn de eenige authentieke inlandsche exemplaren de twee, die in het Leidsch Museum bewaard worden.

Ik mag de Morgenbach niet verlaten zonder gewag

De Waterspreeuw (*Cinclus cinclus* [L.])

buurt een torenvalk zitten, die zeker in de ruïne huisde.

Die derde vondst dan was een grijze vogel, middengroot tusschen een nachtegaal en een zanglijster en nogal gelijkend op onze zwartkop, die bezig was zijn maal te doen met de rijpe roode bessen van de trosvlier (*Sambucus racemosa* L.). Toen hij daarvan genoeg had gegeten, daalde hij in de beek af, om een bad te nemen in een stil beschaduwde hoekje

te maken van de prachtige *Saponaria*'s, de *Hypericum*s, de *Lychnis diurna*, de heerlijke *Impatiens noli tangere*, die aan de kanten tusschen de steenen groeien met nog tal van andere bloeiende planten. Inzonderheid het zeepkruid zag ik bij ons nooit zoo weelderig opgeschoten. Van een en ander werden mooie tuilen gemaakt waarvan we in onze hôtél-kamer nog dagen plezier hadden.

Door mijn voorliefde voor het zoo schilderachtig

dal ben ik daarmee begonnen, hoewel eigenlijk de Rijn verdiend had eerst op hem een ornithologische blik te slaan. Laat ik het verzuim maar gauw inhalen en allereerst wijzen op de grootste vogel die ons, zwevend over het water, in 't oog valt. Het is de ook bij ons zoo algemeene kapmeeuw (*Larus ridibundus* L.). Die meeuwen vliegen soms bij tientallen tegelijk over het water en het is werkelijk prachtig te zien, hoe hun witte kleur afsteekt tegen de donkergroene bergen aan de overzijde.

Op de drooggeloopte zandplaten boven Bingen en Rüdesheim ziet men de kapmeeuwen in heele gezelschappen zitten uitrusten, en hier en daar zag ik ze op het water drijven, waar ze door de sterke stroom snel werden meegevoerd. Heel enkel bevindt zich onder die meeuwen een vischdiefje (*Sterna hirundo* L.) of een zwarte stern (*Hydrochelidon nigrum* [L.]), ook al Hollandsche vrienden. Na de eerste dagen van Augustus waren deze twee soorten verdwenen. Waarschijnlijk broeden al die vogels op de eilanden in de Rijn of in het lage land bij het „Bingerloch“, waar gras en riet en biezen groeien. Onder de kapmeeuwen waren nog zeer jonge, sterk bruin gevlekte exemplaren.

Langs de kaaimuur aan de rechter Rijnsoever houden zich talloze witte kwikstaarten (*Motacilla alba* L.) op. Ik heb er zelden zooveel bijeen gezien. Zij houden zich altijd door bezig met de insektenjacht op 't water en komen soms zóó dicht bij dit laatste, dat men ieder oogenblik vreest dat de arme diertjes er in zullen vallen en door de bruisende stroom worden meegesleept. Maar niets daarvan; ze zijn veel te vlug, en met een handige beweging rijzen ze in de hoogte en zetten zich op de kant van de bootjes, die aan de oevers liggen vastgemeerd of op de ankerkettingen. Zij moeten wel een menigte insekten wegvangen, want ze zijn aldoor ter jacht, daarin trouw ter zijde gestaan door talrijke zwaluwen, vooral *Hirundo rustica* en *urbica*, die ook nooit rust schijnen te nemen. Bij mijn aankomst in 't laatst van Juli waren er ook nog eenige gierzwaluwen (*Apus apus* [L.]) aanwezig, maar sedert 2 Augustus hebben die zich „empfohlen“, en van de oeverzwaluw (*Clivicola riparia* [L.]) heb ik slechts eens één exemplaar te zien gekregen.

Vermelden we nu nog een blauwe reiger (*Ardea cinerea* L.), die we eens zagen zitten op een krib in de rivier en die vrij soezerig voor zich uit keek, zeker ten gevolge van de geweldige warmte, dan kunnen we van het water afscheid nemen en onze schreden naar de hoogten aan de rechteroever wenden. Daar komen we in de wijnbergen en vinden we weer andere vogels en wel hoofdzakelijk in de zeer nauwe dalen tusschen die bergen, waar boschjes van struiken vol bramen en andere planten ondoordringbaar dooreengroeien. Daar vindt men

het kneutje (*Cannabina canabina* [L.]) dat 's morgens op de telegraafdraden langs de Rijnspoorbaan lustig zingt, en vrij talrijke geelgorzen (*Emberiza citrinella* L.); daar doet de vriendelijke tjiftjaf (*Phylloscopus rufus* [Bechst.]) zijn wel een weinig een-tonig liedje hooren en vliegt de kraai (*Corone corone* [L.]) krassend rond. Ik heb daar in de buurt een oude verlaten mijn gevonden, waarbij vroeger een huis stond, dat thans in puinhoopen ligt; eertijds heerschte hier veel bedrijvigheid, maar de baas hield ijselijk veel van de vurige Rijnwijnen (ze zijn soms ook erg zuur!) en zat meest in de „Wirtschaft“, zoodat de zaak verliep en ten slotte failliet ging. Thans is de geheele ruïne met allerlei planten bedekt en op de steenen zag ik het mooiste paar roodstaarten (*Ruticilla titys* [Scop.]) dat mij ooit onder 't oog is gekomen. Dit vogeltje is hier trouwens zeer algemeen.

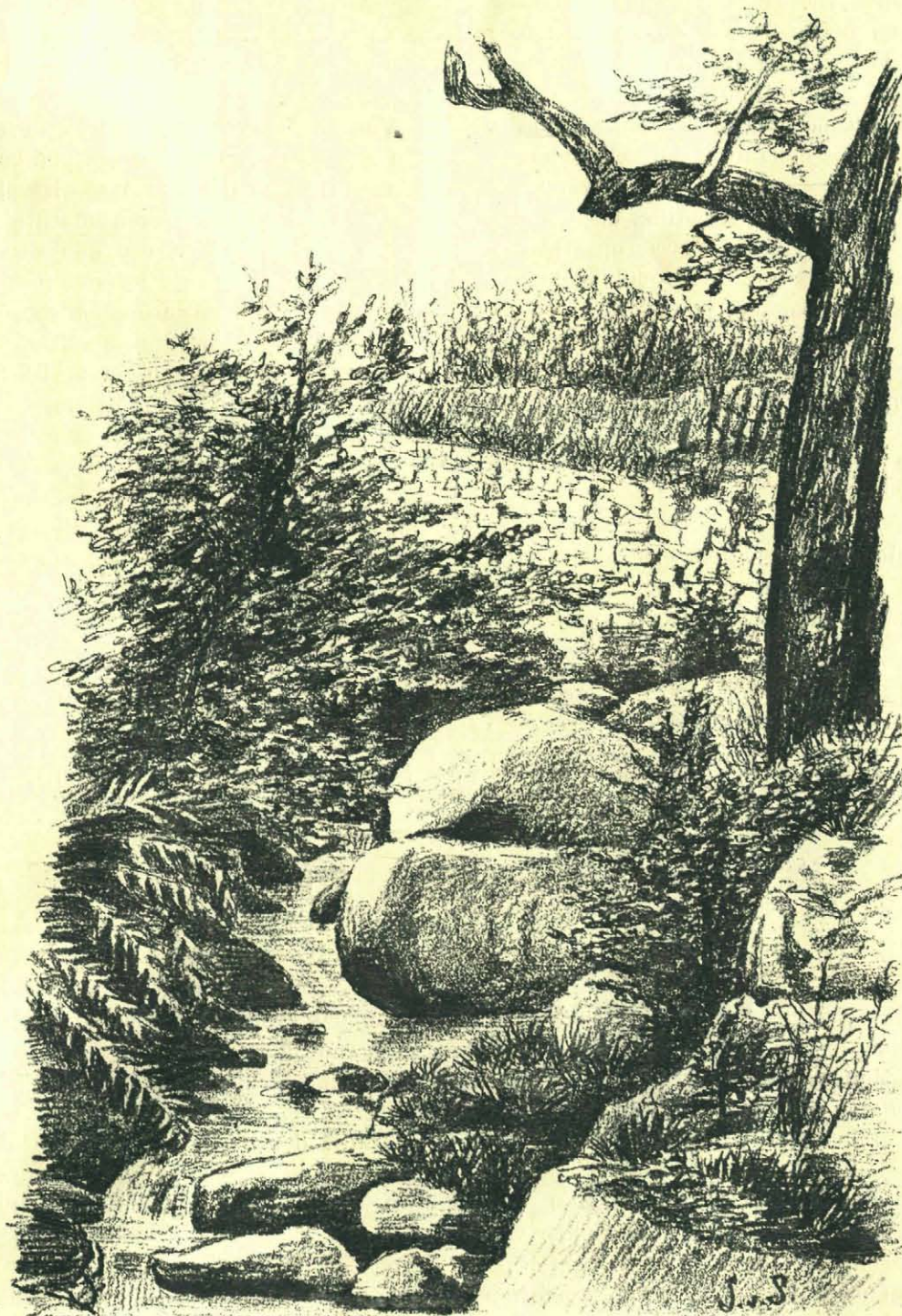
Hier en daar bij de bergsteilten ziet men een enkele torenvalk of boomvalk, die zeker op de rotsen of in een of ander oud vervallen kasteel broeden, en toen we eens hoog naar boven waren geklommen om van de zoogenaamde „Teufelskadrach“ uit een prachtig vergezicht te genieten, hebben we meteen iets gezien, waarop men bij ons te lande niet veel kans heeft, namelijk de buizerd (*Buteo buteo* [L.]) een eind onder ons, zoodat we op zijn rugzijde keken. Een paar van deze vogels, zeer donkere exemplaren, maakten hun sierlijke kringen boven het dal, en ik vrees, dat ik meer daarnaar dan naar het heele uitzicht gekeken heb.

Wanneer men te Assmannshausen vertoeft, maakt men natuurlijk nu en dan een tochtje naar het zoogenaamde Niederwald, dat in strijd met zijn naam boven op een berg ligt. Men komt met de tandradspoor gemakkelijk genoeg boven. We hebben plichtmatig het kolossale monument van de Germania bezocht, waarvan alle bijzonderheden ons door een zwaar gedecoreerd oudgediende van 1870 werden uitgelegd, maar ik heb me helaas van die overigens zeer belangwekkende explicatie een beetje laten afleiden door een kwikstaart, die met aas in de bek wandelde over het been van de zich op het voetstuk van 't monument bevindende oude heer, die allegorisch Vader Rijn voorstelt, en eindelijk onder 's mans knie verdween. Dat was op 31 Juli; die kwikstaart had daar zeker nog jongen te voeren.

Op de terugweg hoorde ik hoog boven de boomen een paar roofvogels schreeuwen; het was een mij onbekend geluid en omdat ik door het zware bladerdak de dieren niet kon zien, vroeg ik onze gids of hij mij kon zeggen, wat dat voor vogels waren die zulk een leelijk miauwend geluid maakten. Hij vertelde mij toen: „Das sind Milane, die nisten hier,“ en ik heb 't maar op goed geloof aangenomen. Het geluid van de Milaan of Wouw (*Milvus milvus*

[L]) is me onbekend; die vogel is bij ons te lande uiterst zeldzaam en ik heb hem nooit in wilde staat gezien. Het spijt me alleen maar, dat ik de schreeuw van 't Niederwald niet even in 't oog heb kunnen krijgen; als 't werkelijk milanen waren,

hitte van de Augustusdagen, die we te Assmanshausen doorbrachten, was die tuin de eenige plek, waar het zoowat uit te houden was. En het is een ware volière; het zit er vol met allerlei vogels; zwarte lijsters pikken wormen uit 't gras, kool-,

Morgenbach.

was één oogopslag voldoende geweest om de zaak uit te maken.

Bij het Kurhaus is een vrij aardige tuin, vooral merkwaardig door de reusachtige populieren (*Populus tremula* L.), die er groeien; in de verschroeide

pimpel- en zwartkopmeezen hangen in de boomen, op de steenen ringmuur zitten grauwe vogeltjes met hun roode staart te wippen (jonge *Ruticilla titys*), musschen en vinken pikken het brood weg, dat de bezoekers naast de ontbijttafels hebben

gestrooid, ja, ik heb eens een vink gezien die op een tafel van de boter snoepte; mooie distelvinken, winterkoningen, grauwe vliegenvangers, tiftjafjes, fitissen¹ en roodborsten dartelen onder vroolijk gepiep rond, en als 's avonds alles zwijgt, zorgen talrijke glimwormen voor een behoorlijke verlichting.

In de bosschen op de bergen is 't anders; daar is het stil en doodsch; ternauwernood hoort men in het eindelooze „Hochwald” een bonte specht kloppen of een groene gillen; een enkele gaai of boomklever is niet bij machte, leven genoeg aan te brengen; nu en dan breekt het geschreeuw van een buizerd of een torenvalk de stilte, of ziet men tegen de avond een paar schuwe reeën op de groene boschlanden verschijnen, voorzichtig rondkijkend, om, zoodra ze ons gewaar worden, ijlings in 't hout te verdwijnen. Die wouden zijn, hoe prachtig ook, toch bij gemis aan vogelleven, melancoliek. Maar we kunnen er een prachtig bouquet maken van groote meterhooge digitalis, en zooveel we willen genieten van de blauwe boschbes (*Vaccinium myrtillus*). Komen we de boschrand uit en 't vrije veld in waar de landlieden bezig zijn het rijpe koren te oogsten, waar uitgestrekte akkers bloeiende klaver, aardappelen en haver hier en daar beplant zijn met ooftboomen en afgebroken door doornheggen,

¹ Terwijl ik dit opstelletje, de 22e Augustus in de tuin zat te schrijven bij een temperatuur van 30° C. in de schaduw zongen een fitis en een tiftjaf een lustig duo.

dan hebben we veel kans de grauwe klauwier op de loer te zien zitten en mooie goudvinken te vinden die onrustig heen en weer vliegen, of grasmussen, die allervlugst door de doornakken kruipen.

Boschranden, heggen, vruchtentuinen bieden trouwens overal een rijker vogelleven dan dichtgesloten uitgestrekte bosschen, en voorts is het in het algemeen waar: hoe dichter bij het water, hoe meer vogels.

Van al 't geen ik zag, trok de Morgenbach mij om zijn natuurschoon en om zijn belangrijke vogels 't meest aan, en ik heb wat dikwijls gewenscht de kunst van fotografeeren machtig te zijn, om de lezers in al het moois een kijkje te kunnen geven. Wij menschen van de levende natuur zouden heel wat andere dingen afbeelden dan die we gedrukt vinden op de „Ansichtspostkarten,” die gruwelijke prullen, waarmede men tot vervelens toe vervolgd wordt tot in de nietigste herbergjes langs de wegen. Een waterspreeuw op een rotssteen in een snelle beek, een gele kwikstaart trippelend in 't nat, een mooi hoekje vol bloeiende planten, dat zijn de dingen die wij zouden fixeeren, waarschijnlijk tot genoegen van hen, die wel zoo vriendelijk willen zijn dit opstelletje te lezen, en stellig tot genot van ons zelve ter herinnering aan de schoone zomerdagen, die we aan de Rijn mochten doorbrengen.

Mr. N. B. SNOUCHAERT VAN SCHAUBURG.

NET GESNAPT.

Ja, ik zou mijn tante fotografeeren en er kwam een kikvorsch op mijn negatief!

Dat kwam zóó.

Achter mijn huis is een druiven-serre, waaruit ik zorgvuldig alle spinnen tracht te verwijderen; want als in Mei of Juni mijn vroege Chasselas-druiven, die tegen den muur hangen, gaan kleuren, dan komen die gasten uit alle gaatjes en weven dichte zakvormige netten om de fraaie roze vruchten. Om nu echter de serre geen lustoord te maken van vliegen en muggen, en vooral om te trachten de wespen, die slimme druivendieven, te verjagen, heb ik drie boomkikvorschen in die serre, die daar heel in 't verborgen uitstekend hun plicht doen.

Ik zeg in 't verborgen, want ze zijn doorgaans onzichtbaar. Alleen zoo nu en dan hoort men 's zomers, als de temperatuur tusschen de druiven lauw-warm is, en hier en daar de vliegen dansen in een zonnig plekje tusschen de dichte bladeren, plotseling een smakkend geluid, ongeveer gelijk aan

't gesmak, dat de baars 's zomers onder het kroos kan maken. Dan geschiedt er ook ongeveer 't zelfde, want dan wordt er een vlieg opgehapt en door baars en door kikvorsch. Een heel enkele maal ziet men den kleinen groenen jager vóór zich, doch altijd bij verrassing, onverwacht.

Als na den bloei de druiventrossen stuk voor stuk met een fijn schaaftje worden uitgedund, gebeurt het, dat onder 't knippen plotseling uw aandacht valt op twee groote kikkeroogen en het helder groene dier blijkt zóó dicht bij uw hand te zitten, dat ge in plaats van de kleine druifjes bijna bezig zijt geweest zijn ronde teentepels af te knippen.

Nu is die serre, als er geen zon is, een uitstekende gelegenheid om er portretten in te maken. Het diffuse licht komt er overal mooi in, en zoo zou ik dezen zomer op 'n achtermiddag ook eens een kiek nemen van mijn góeie tante. Zij zat naar alle vormen en eischen, die optiek en aesthetica mogen verlangen, op een wankelende tabouret in het mulle